

המפתח לפיתוח הפריפריה

עמי דור-און

**"לפני 15 שנה –
אישרה הממשלה
תקציב להקמת
מנחת מטוסים
במצפה רמון
באורך של
כ־1,400 מטרים.
הפרויקט נועד
לקדם את התיירות
בעיירה ולאפשר
להגיע אל מרכז
הארץ בטיסה בת
כ־40 דקות. זה לא
קרה כי הממשלה
ביצעה "קיצוץ
רוחבי בתקציב".**

בפריפריה הרחוקה המדינה מפלה במידה שווה בין כל אזרחיה ומזניחה את צרכיהם. ההיסטוריה של שני יישובים ישראלים – מצפה רמון וירוחם – מוכיחה כי הטיפול הגרוע של רשויות השלטון בנושאי הפיתוח היישובי הוא, במקרים רבים, בין הגורמים להגדלת הפערים לרעת הפריפריה מול המרכז. בו בזמן מסתבר, כי כאשר גופים פרטיים מעורבים בנושא, טובים יותר הסיכויים לשרוד, להתרחב ולהצליח. במלים אחרות: סיכויי הצמיחה או הנסיגה תלויים בשלטון וכי ביוזמת השלטון ניתן להפריח ובהימנעותו מעשייה אפשר לגרום לדעיכה.

כדי להבין את הבעיה החמורה הזו ראוי להביא כמשל את הסיפור של מצפה רמון, שבו הממשלה מקבלת החלטות נכונות אך אינה מממשת אותן במין חוסר אכפתיות או היעדר קומפוטנטיות ניהולית.

הסיפור מתחיל כך: במסגרת תכנית לפיתוח כלכלי וחברתי של יישובי ה"טיפול הנקודתי", בהם גם מצפה רמון, כפועל יוצא מהחלטת הממשלה מס' 2485 מיום 05/11/2000 – כלומר

לפני 15 שנה – במסגרת תכנית של משרד התמ"ת ובאגום תקציבים ממשרד התמ"ת, מע"צ וקרן קיימת סוכם, כי במצפה רמון יוקם מנחת מטוסים ומתחם תיירותי, כולל טרמינל לנוסעים, במרחק כארבעה קילומטרים מצפון לעיירה. סוכם אז על סלילת מסלול באורך של כ־1,400 מטרים המאפשר נחיתה מטוסי נוסעים בגודל בינוני. הפרויקט נועד לקדם את התיירות במצפה רמון, ולאפשר להגיע מהעיירה אל מרכז הארץ בטיסה בת כ־40 דקות. העבודות החלו בשנת 2002 והיו אמורות להסתיים תוך 20 חודש. זה לא קרה.

לקראת סוף 2004, בשלב גמר עבודות העפר כשהושקעו על ידי קק"ל כ-13 מיליון ש"ח מהתקציב המיועד של 29 מלש"ח, הוקפא המשך העבודות בגלל חסר בתקציב התמ"ת כתוצאה מ"קיצוץ רוחבי" בתקציבי משרדי הממשלה. באותה עת היה פרויקט פיתוח המתחם התיירותי במצב של "אחרי תכנון מפורט" ובשלב הכנה למכרז לכיצוע. גם התקציב לפרויקט זה, שעמד על 6.5 מיליון ש"ח – הוקפא. נכון להיום המנחת שאמור היה להיות מחולל תעסוקה ופיתוח תיירותי, כולל הרחבת האוכלוסייה, עומד כאבן שאין לה הופכין, לאחר שהושקעו בו לריק מיליונים מכספי הציבור. כול פניות המועצה לגורמים הממשלתיים שהיו מעורבים ביוזמה התעופתית-תיירותית נותרו ללא מענה הולם.

מבחינה תקציבית לא מדובר על השקעה גדולה. משהו בסביבות 30 מיליון ₪ כולל עלות הטיפול בשיקום התשתית הקיימת במסלול המנחת שניזוקה בגשמי החורפים הרבים שעברו מאז. אבל מאז ועד היום לא נמצא התקציב, או שאף אחד במשרדי הממשלה לא חיפש אותו.

אילו היה המנחת פעיל היו מתרחשות שתי התפתחויות חשובות בעיירה. התיירות למצפה רמון הייתה פורחת ועמה גם מספר התושבים והביקוש לרכישת מגורים בעיירה היה עולה. עם הגידול היו צומחות גם הכנסות העיריה ועמן היכולת להתרחב ולהתפתח. אבל גם זה לא קרה. היקף האוכלוסייה במצפה היה ונותר כבר שנים לא מעטות על סביבות 5000 תושבים.

ומה קרה במישור הפרטי? מאז אותה החלטת ממשלה לגבי המנחת שלא יצאה אל הפועל השקיע היזם דוד לואיס בעל רשת "ישרוטל" 160 מיליון ₪ והקים את מלון "בראשית" המפואר על שפת המצוק. כיוון שהעסקים טובים מתכוונים יזמי תיירות ומלונאות להרחיב את מתחם התיירות הזה, בעיקר נוכח העובדה שמשרד התיירות מממן חלק משמעותי מתקציב ההקמה.

תחילת היישוב במצפה רמון על גלגוליו השונים התרחשה ב-1951 במטרה ליישב עולים חדשים מצפון אפריקה ומרומניה. ב-1972 התגוררו במקום כ-1,400 תושבים בכ-300 משקי בית. היישוב ספג מהלומה כלכלית והיחלשות סיכויי הפיתוח עם סיום סלילת כביש הערבה ומעבר התנועה לאילת מהנתיב של מצפה רמון לדרך הערבה החדשה.

לאחר חתימת הסכם השלום עם מצרים תוכננה העברת הבסיסים הצבאיים מסיני ופתחת רפיח למצפה רמון. לצורך כך הוקמו בעירה שכונות חדשות צמודות קרקע למאות אנשי קבע. אבל בעקבות מבצע שלום הגליל השתנו פני הדברים ורוב אנשי הקבע נשלחו צפונה. ושוב נותר מצפה רמון מחוץ למסלול. החל בשנת 1990, עם קליטת העלייה מחבר העמים, המשיך היישוב להתרחב לאיטו.

**"קק"ל יכולה
לייצר לעצמה
מעמד של גוף
ציבורי-פרטי
המסייע אד-הוק
לפתרון בעיות
לאומיות
בכריזמה".**

מצפה רמון שוכנת על שפת מכתש רמון – המכתש הטבעי הגדול ביותר בעולם. הנוף הנשקף ממנה הפך את העיירה למרכז תיירות וחוויה מדברית אבל בעיקר עבור ישראלים. כיוון שלא נמצא יזם פרטי ש"יתלבש" על המכתש לא הפך האתר הטבעי הייחודי הזה ליעד ביקוש של תיירות עולמית שהיה יכול להביא לגידול משמעותי באוכלוסייה ובפיתוח. בשנים האחרונות הגיעו למצפה אמנים מרחבי הארץ. חלקם הגדול התיישבו בעיירה בגלל ההטבות המשמעותיות במס הכנסה הניתנות לתושבי המקום.

**"נציגי השלטון לא
מימשו את החזון
של עמדם מצנע
בדוחס ואינם
דואגים להשלים
את המלאכה.
בינתיים אין רכבת
בעיירה אבל בעיר
הבה"דים יש".**

בעיות דומות לאלה שלא אפשרו את פיתוח מצפה רמון אפיינו גם את העיירה ירוחם שהייתה שנים רבות במעמד של שכוחת-אל ושגם בה החלה ההתיישבות לפני קצת יותר מ-60 שנה, תחילה כמעברה קטנה לעולים מרומניה. כעבור שש שנים הצטרפו עולים ממרוקו, איראן והודו.

אחרי שנים של דריכה במקום ותפקוד לקוי של ראשי העיירה החליט שר הפנים דאז אופיר פינס להציב אישיות מן המעלה הראשונה בראש המועצה הממונה. האיש שבו בחר פינס היה האלוף במיל' עמרם מצנע, מי שהיה ראש עיריית חיפה ומועמד מפלגת העבודה לראשות הממשלה.

מצנע פעל בכול כוחו וקשריו לשיפור מערכת החינוך ואיכות הסביבה וקידם פרויקטים לפיתוח תשתיות, ביניהם הקמת עיר הבה"דים (בסיסי הדרכה של צה"ל) באזור ירוחם. בשנת 2008 הושלמה בניית מכון טיהור שפכים מן המתקדמים בארץ ונבנה סכר באפיק שבו זרמו מי שיטפונות. המקום הפך לאגם נופש ותיירות.

אבל אליה וקוץ בה. נציגי השלטון לא מימשו את החזון של מצנע ולא דאגו להשלים את המלאכה. עיר הבה"דים אמנם קמה אבל מבחינת השלטון ירוחם כאילו לא קיימת. במקום לקבוע, כי עיר הבה"דים תהיה חלק מהמרחב המוניציפאלי של ירוחם ותהווה מקור הכנסה לעיר, מתעלמים מירוחם. את המצב האבסורדי הזה מדגים היטב נושא הרכבת. בעיר הבה"דים כבר משלימים תחנת רכבת לשימושם של רכבות החיילים שיזדקקו לשרותיה. לעומת זאת אין תחנת רכבת בירוחם ותושביה שהיו יכולים להגיע במהירות למרכז הארץ נאלצים לנסוע לבאר שבע וממנה להתגלגל צפונה. האופציה הפתוחה כרגע – לנסוע לעיר הבה"דים וממנה ברכבת לתל אביב. כול הבקשות ההגיוניות שהציגו נציגי ירוחם בפני משרד התחבורה לא הועילו. בינתיים לא צפויה רכבת נוסעים בירוחם.

מי שמסוגל לפתור את הבעיות הקטנות האלה המעכבות את השלמת הפיתוח במצפה רמון, בירוחם ובפריפריה, היא קק"ל שבנתיב פעולה כזה תוכל לייצר לעצמה מעמד חדש של גוף ציבורי-פרטי הפותר בעיות לאומיות. לקק"ל יש ידע וניסיון בתחומי פריצת דרכים, הכשרת קרקע, בניית מאגרי מים, פיתוח אתרי תיירות ויערות וכן יכולת מוכחת בגיוס תרומות בעולם היהודי למשימות אד הוק בישראל. לקק"ל יש גם תקציבים משמעותיים מתאימים. תפקיד חשוב כזה פשוט תפור על קק"ל וגם מתאים לחזונו של היו"ר אפי שטנצלר. רק צריך לאפשר לקק"ל לעשות את המלאכה הנדרשת והיא תוכל לעמוד במשימה בהצלחה, כפי שעשתה שנים רבות בעבר לפני קום המדינה וגם לאחר מכן.